

สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากลายสือไทยสู่อักษรไทย

จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ

จากลายสือไทยสู่อักษรไทย

จากลายสือไทยสู่อักษรไทย

จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ

สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒๕๖๑

๓๘๐.-

จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ

จากลายสือไทยสู่อักษรไทย / จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ

๑. ตัวอักษร. ๒. ภาษาไทย – ตัวอักษร. ๓. การเขียนตัวอักษร.

๔๙๕.๙'๑๑

ISBN 978-974-03-2402-7

สพจ. ๑๓๐๘/๓

สรรคุณคำวิชาการ สู้สังคม

www.ChulaPress.com

Knowledge to All

ลิขสิทธิ์ของสำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พิมพ์ครั้งที่ ๑ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม พ.ศ. ๒๕๕๑

พิมพ์ครั้งที่ ๒ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม พ.ศ. ๒๕๕๔ (ฉบับปรับปรุง)

พิมพ์ครั้งที่ ๓ e-book พ.ศ. ๒๕๖๑ (ฉบับปรับปรุง)

การผลิตและการลอกเลียนหนังสือเล่มนี้ไม่ว่ารูปแบบใดทั้งสิ้น

ต้องได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากสำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้จัดทำหน้า ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330

สาขา ศาลาพระเกี้ยว โทร. ๐-๒๒๑๔-๗๐๐๐-๓ โทรสาร ๐-๒๒๕๕-๔๔๔๑

สยามสแควร์ โทร. ๐-๒๒๑๔-๙๙๘๑-๒ โทรสาร ๐-๒๒๕๕-๙๔๙๕

ม.นเรศวร จ.พิษณุโลก โทร. ๐-๕๕๒๖-๐๑๖๒-๔ โทรสาร ๐-๕๕๒๖-๐๑๖๕

ม.เทคโนโลยีสุรนารี จ.นครราชสีมา โทร. ๐-๔๔๒๑-๖๑๓๑-๔ โทรสาร ๐-๔๔๒๑-๖๑๓๕

ม.บูรพา จ.ชลบุรี โทร. ๐-๓๙๓๙-๔๘๕๕-๙ โทรสาร ๐-๓๙๓๙-๓๒๓๙

โรงเรียนนายร้อย จปร. จ.นครนายก โทร. ๐-๓๗๓๙-๓๐๒๓ โทรสาร ๐-๓๗๓๙-๓๐๒๓

ม.พะเยา จ.พะเยา โทร. ๐-๕๔๔๖-๖๗๙๙-๘๐๐ โทรสาร ๐-๕๔๔๖-๖๗๙๘

จัตุรัสจามจุรี (CHAMCHURI SQUARE) ชั้น ๔ โทร. ๐-๒๑๖๐-๕๓๐๑-๒ โทรสาร ๐-๒๑๖๐-๕๓๐๔

หัวหมาก โทร. ๐-๒๓๗๔-๑๓๗๘ โทรสาร ๐-๒๓๗๔-๑๓๗๗

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี จ.นครราชสีมา โทร. ๐-๔๔๙๒-๒๖๖๒-๓ โทรสาร ๐-๔๔๙๒-๒๖๖๔

มีเดีย ๐๘-๖๓๙๒-๗๗๘๕

Call Center (จัดส่งทั่วประเทศ) โทร. ๐-๒๒๕๕-๔๔๓๓ <http://www.chulabook.com> และเครือข่ายฯ

ร้านค้าติดต่อ แผนกขายส่ง สาขาหัวหมาก โทร. ๐-๒๓๗๔-๑๓๗๕-๖ โทรสาร ๐-๒๓๗๔-๑๓๗๕-๖

มีจำหน่ายที่ ร้านซีเอ็ดทุกสาขา ร้านนายอินทร์ทุกสาขา และร้านหนังสือชั้นนำทั่วประเทศ

กองบรรณาธิการ : รวิวรรณ จันทรมั่น พิสูจน์อักษร : พรเพ็ญ รัตนโพธิ์แสงศรี

ออกแบบปก : กิตติกร สุวงศ์ ปรุเล่ม : ณรงค์ศักดิ์ ดรุณศรี

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โทร. ๐-๒๒๑๔-๓๕๔๘-๕๐ โทรสาร ๐-๒๒๑๔-๓๕๕๑

จากลายสือไทยสู่อักษรไทย

(ว่าง)

จากลายสือไทยสู่อักษรไทย

จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ

สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒๕๖๐

๐๐๐.-

จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ

จากลายสือไทยสู่อักษรไทย / จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ

๑. ตัวอักษร. ๒. ภาษาไทย--ตัวอักษร. ๓. การเขียนตัวอักษร.

๔๙๕.๙๑๑

ISBN

สพจ. ๑๓๐๘/๓

สรรคุณคำวิชาการ ผู้สังคย

www.ChulaPress.com

Knowledge to All

ลิขสิทธิ์ของสำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พิมพ์ครั้งที่ ๑ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม พ.ศ. ๒๕๕๑

พิมพ์ครั้งที่ ๒ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม พ.ศ. ๒๕๕๔ (ฉบับปรับปรุง)

พิมพ์ครั้งที่ ๓ จำนวน เล่ม พ.ศ. ๒๕๖๐ (ฉบับปรับปรุง)

การผลิตและการลอกเลียนหนังสือเล่มนี้ไม่ว่ารูปแบบใดทั้งสิ้น

ต้องได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากสำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้จัดทำนำย ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ ๑๐๓๓๐

สาขา

ศาลาพระเกี้ยว โทร. ๐-๒๒๑๘-๗๐๐๐-๓ โทรสาร ๐-๒๒๕๕-๔๔๔๑

สยามสแควร์ โทร. ๐-๒๒๑๘-๙๙๙๑-๒ โทรสาร ๐-๒๒๕๕-๙๔๙๕

ม.นเรศวร จ.พิษณุโลก โทร. ๐-๕๕๒๖-๐๑๖๒-๔ โทรสาร ๐-๕๕๒๖-๐๑๖๕

ม.เทคโนโลยีสุรนารี จ.นครราชสีมา โทร. ๐-๔๔๒๑-๖๑๓๑-๔ โทรสาร ๐-๔๔๒๑-๖๑๓๕

ม.บูรพา จ.ชลบุรี โทร. ๐-๓๗๓๙-๔๘๕๕-๙ โทรสาร ๐-๓๗๓๙-๓๒๓๙

โรงเรียนนายร้อย จปร. จ.นครนายก โทร. ๐-๓๗๓๙-๓๐๒๓ โทรสาร ๐-๓๗๓๙-๓๐๒๓

ม.พะเยา จ.พะเยา โทร. ๐-๕๔๔๖-๖๗๙๙-๘๐๐ โทรสาร ๐-๕๔๔๖-๖๗๙๙

จัตุรัสจามจุรี (CHAMCHURI SQUARE) ชั้น ๔ โทร. ๐-๒๑๖๐-๕๓๐๑-๒

โทรสาร ๐-๒๑๖๐-๕๓๐๔

หัวหมาก โทร. ๐-๒๓๗๔-๑๓๗๘ โทรสาร ๐-๒๓๗๔-๑๓๗๗

ม.เทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี จ.นครราชสีมา โทร. ๐-๔๔๙๒-๒๖๖๒-๓

โทรสาร ๐-๔๔๙๒-๒๖๖๔ มือถือ ๐๘-๖๓๙๒-๗๗๙๕

Call Center (จัดส่งทั่วประเทศ) โทร. ๐-๒๒๕๕-๔๔๓๓ <http://www.chulabook.com>

และเครือข่าย

ร้านค้า หนังสือเข้าชั้นเรียน ติดต่อแผนกขายส่ง สาขาหัวหมาก โทร. ๐-๒๓๗๔-๑๓๗๕-๖

โทรสาร ๐-๒๓๗๔-๑๓๗๕

กองบรรณาธิการ : รวิวรรณ จันทรแมน

พิสูจน์อักษร : พรเพ็ญ รัตนโพธิ์แสงศรี

ออกแบบปก : กิตติกร สุรางค์

ออกแบบรูปเล่ม : ณรงค์ศักดิ์ ธรรมศรี

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โทร. ๐-๒๒๑๘-๓๕๔๘-๕๐ โทรสาร ๐-๒๒๑๘-๓๕๕๑

www.cuprint.chula.ac.th

คำนำ

ในการพิมพ์ครั้งที่ ๓

หลังจากที่หนังสือเรื่อง จากลายสือไทยสู่อักษรไทย ได้เผยแพร่ออกสู่แวดวงวิชาการ เป็นครั้งแรกตั้งแต่ปี ๒๕๕๑ แล้ว พบว่าได้รับความสนใจเป็นอย่างดี ทั้งในสถาบันการศึกษา ภายในประเทศ ต่างประเทศ และผู้สนใจทั่วไป นับเป็นเรื่องที่น่ายินดี และเป็นกำลังใจแก่ ผู้เขียนที่จะศึกษา วิจัยเกี่ยวกับตัวอักษรไทยต่อไป และในปี ๒๕๕๔ ได้จัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้อีก เป็นครั้งที่ ๒

การจัดพิมพ์ครั้งที่ ๓ นี้ ผู้เขียนได้ปรับปรุงเนื้อหาและหลักฐานข้อมูลบางส่วนให้ ทันสมัยและถูกต้อง รวมทั้งได้ปรับแก้ข้อบกพร่องเรื่องการพิสูจน์อักษรและตัวสะกดอย่าง เคร่งครัด ผู้เขียนขอขอบพระคุณอาจารย์และนักวิชาการที่ผู้เขียนได้นำหนังสือมาใช้ในการ ศึกษาและอ้างอิงอีกครั้งหนึ่ง

สุดท้ายนี้ ผู้เขียนขอขอบพระคุณสำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ได้สนับสนุน การจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ และหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะทำให้มีผู้สนใจศึกษาเรื่องตัวอักษรไทย มากขึ้น

จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ

กันยายน ๒๕๖๐

คำนำ

เรื่องอักษรไทยและพัฒนาการของอักษรและอักษรวิธีไทย เป็นวิชาที่เปิดสอนทั่วไปในหลักสูตรปริญญาบัณฑิต และปริญญามหาบัณฑิตในสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ทั่วประเทศ แต่หนังสือและตำราที่เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวยังมีไม่มากนัก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากข้อมูลเอกสารโบราณบางสมัยพบน้อย เอกสารโบราณส่วนใหญ่ไม่มีการเผยแพร่อย่างแพร่หลาย และยังอยู่กระจัดกระจายตามสถานที่และบุคคลต่าง ๆ ทำให้การรวบรวมเอกสารโบราณมาศึกษาค่อนข้างยากและจำกัด ผู้เขียนได้พยายามรวบรวมเอกสารโบราณและนำมาเรียบเรียงหนังสือเรื่อง **จากลายสือไทยสู่อักษรไทย** โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะศึกษากำเนิดอักษรไทยและพัฒนาการของอักษรและอักษรวิธีไทย ตั้งแต่ลายสือไทยซึ่งเป็นอักษรชนิดแรกของไทย จนถึงอักษรไทยในสมัยต่อ ๆ มา คือ สมัยอยุธยา สมัยกรุงธนบุรี และสมัยรัตนโกสินทร์ก่อนการกำเนิดโรงพิมพ์ รวมทั้งอักษรไทยเฉพาะแบบซึ่งเป็นพัฒนาการของอักษรไทยที่ปรากฏขึ้นอีกระลอกหนึ่งในสมัยรัตนโกสินทร์หลังการกำเนิดโรงพิมพ์แล้ว

ผู้เขียนคาดหวังว่า หนังสือเล่มนี้คงจะทำให้ผู้อ่านมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องอักษรและอักษรวิธีไทยมากขึ้น และเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าในระดับกว้างและระดับลึกต่อไปได้ อีกทั้งคงจะเป็นส่วนเสริมให้การศึกษาเรื่องอักษรไทยพัฒนาต่อไปยิ่งขึ้น

ในการศึกษาเรื่องจากลายสือไทยสู่อักษรไทยนี้ ถ้าผู้สนใจได้อ่านหนังสือเรื่อง **ตัวเขียนยุคอารยธรรมโบราณ** ซึ่งสำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจัดพิมพ์ประกอบเป็นเบื้องต้น ก็จะช่วยให้อ่านศึกษาหนังสือเล่มนี้เข้าใจได้อย่างต่อเนื่องยิ่งขึ้น เนื่องจากหนังสือเรื่อง **ตัวเขียนยุคอารยธรรมโบราณ**นี้ได้กล่าวถึงตัวเขียน ตั้งแต่กำเนิดตัวเขียนของโลก วิวัฒนาการตัวเขียน ตัวเขียนยุคอารยธรรมโบราณ เช่น อักษรฟินิเซียน อักษรกรีก อักษรโรมัน และอักษรพราหมี ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของอักษรในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งอักษรไทย

หนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนได้ศึกษาค้นคว้าหาข้อมูล รวบรวม และเรียบเรียง ด้วยความ
พากเพียรและความอดุสาหะเป็นเวลายาวนาน อย่างไรก็ตาม หากไม่ได้รับความร่วมมือและ
ความอนุเคราะห์จากบุคคลต่าง ๆ ก็ยากที่จะสำเร็จได้ ผู้เขียนขอขอบพระคุณอาจารย์และ
นักวิชาการที่ผู้เขียนได้นำหนังสือมาใช้ในการอ้างอิง โดยเฉพาะศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ
ณ นคร ศาสตราจารย์รัชช ปุณโณทก อาจารย์ก่องแก้ว วีระประจักษ์ อาจารย์บรรเจิด
อินทุจันทร์ยง รองศาสตราจารย์กรรณิการ์ วิมลเกษม รวมทั้งขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์
พันโท วิโรจน์ ผดุงสุนทรารักษ์ นาวาอากาศตรี สมบัติ สมศรีพลอย และผู้ช่วยศาสตราจารย์
วีรฉัตร วรรณดี ผู้ให้ขอยืมหนังสืออันมีค่า อาจารย์พิมพ์พรรณ ไพบูลย์หวังเจริญ และอาจารย์
จตุพร ศิริสัมพันธ์ ผู้เอื้อเฟื้อเอกสารโบราณ

ผู้เขียนขอขอบคุณสำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ได้สนับสนุนการจัดพิมพ์
หนังสือเล่มนี้ หวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อนิสิตนักศึกษา รวมทั้งผู้สนใจเรื่องอักษร
ไทยและอักษรวิเชียรไทย

จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ
ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร
ธันวาคม ๒๕๕๑

สารบัญ

หน้า

คำนำในการพิมพ์ครั้งที่ ๓

คำนำ

บทที่ ๑	อักษรอินเดีย : ต้นกำเนิดของอักษรในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	๑
๑.๑	กำเนิดอักษรพราหมี	๓
๑.๒	พัฒนาการของอักษรพราหมี	๖
บทที่ ๒	อิทธิพลของอักษรอินเดียในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	๑๓
๒.๑	อารยธรรมอินเดียในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	๑๓
๒.๒	อาณาจักรต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	๑๗
๒.๓	การแพร่กระจายของอักษรอินเดียสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้	๓๐
บทที่ ๓	อักษรโบราณที่พบในดินแดนประเทศไทยก่อนสมัยสุโขทัย	๓๙
๓.๑	อักษรที่พบ	๓๙
๓.๑.๑	อาณาจักรเจนละหรืออาณาจักรขอมสมัยก่อนพระนคร	๓๙
๓.๑.๑.๑	อักษรปัลลวะ	๓๙
๓.๑.๑.๒	อักษรหลังปัลลวะ	๔๐
๓.๑.๒	อาณาจักรทวารวดี	๔๑
๓.๑.๒.๑	อักษรปัลลวะ	๔๑
๓.๑.๒.๒	อักษรหลังปัลลวะ	๔๓
๓.๑.๓	อาณาจักรศรีวิชัย	๔๔
๓.๑.๓.๑	อักษรปัลลวะ	๔๔
๓.๑.๓.๒	อักษรหลังปัลลวะ	๔๕
๓.๑.๓.๓	อักษรทมิฬ	๔๕
๓.๑.๓.๔	อักษรกวิ	๔๕
๓.๑.๔	อาณาจักรขอมสมัยพระนคร	๔๖
๓.๑.๔.๑	อักษรขอมโบราณ	๔๗
๓.๑.๔.๒	อักษรอินเดียฝ่ายเหนือ	๔๙

	หน้า
๓.๑.๕ อาณาจักรทริภุญไชย (อักษรมอญโบราณ)	๔๙
๓.๒ ลักษณะอักษรและอักขรวิธีของอักษรโบราณก่อนสมัยสุโขทัย	๕๔
๓.๒.๑ สันฐานรูปอักษรของอักษรโบราณก่อนสมัยสุโขทัย	๕๔
๓.๒.๑.๑ อักษรปัลลวะ	๕๔
๓.๒.๑.๒ อักษรหลังปัลลวะ	๕๖
๓.๒.๑.๓ อักษรขอมโบราณ	๕๙
๓.๒.๑.๔ อักษรมอญโบราณ	๖๔
๓.๒.๒ อักขรวิธีของอักษรโบราณก่อนสมัยสุโขทัย	๖๖
บทที่ ๔ อักษรไทยสมัยสุโขทัย	๗๓
๔.๑ ลายสือไทย : อักษรไทยของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช	๗๔
๔.๑.๑ ข้อสันนิษฐานเรื่องอักษรที่กำเนิดก่อนลายสือไทย	๗๔
๔.๑.๒ ที่มาของลายสือไทย	๗๗
๔.๑.๓ รูปอักษรและอักขรวิธีของลายสือไทย	๘๕
๔.๑.๔ เปรียบเทียบลายสือไทยกับอักษรไทยปัจจุบัน	๑๐๒
๔.๒ อักษรและอักขรวิธีไทยสมัยพระยาเลอไทย	๑๐๖
๔.๓ อักษรและอักขรวิธีไทยสมัยพระมหาธรรมราชาที่ ๑ ลีไทย	๑๐๗
๔.๔ อักษรและอักขรวิธีไทยสมัยหลังพระมหาธรรมราชาที่ ๑ ลีไทย	๑๑๕
๔.๕ การแพร่กระจายของอักษรไทยสมัยสุโขทัย	๑๒๒
๔.๕.๑ การแพร่กระจายสู่อาณาจักรล้านนา	๑๒๒
๔.๕.๒ การแพร่กระจายสู่อาณาจักรล้านช้างและดินแดนอีสานของไทย	๑๒๕
๔.๕.๓ การแพร่กระจายสู่อาณาจักรอยุธยา รัตนโกสินทร์ และภาคใต้ของไทย	๑๓๐
บทที่ ๕ อักษรไทยสมัยอยุธยา	๑๓๕
๕.๑ อักษรและอักขรวิธีไทยสมัยอยุธยาตอนต้น	๑๔๑
๕.๒ อักษรและอักขรวิธีไทยสมัยอยุธยาตอนกลาง	๑๕๕
๕.๓ อักษรและอักขรวิธีไทยสมัยอยุธยาตอนปลาย ถึงสมัยกรุงธนบุรี	๑๘๔
๕.๔ รูปแบบอักษรไทยสมัยอยุธยา	๒๑๖

	หน้า
บทที่ ๖ อักษรไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นและพัฒนาการ	๒๒๗
๖.๑ อักษรและอักขรวิธีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น	๒๒๗
๖.๒ พัฒนาการของอักษรไทยสมัยรัตนโกสินทร์	๒๔๖
๖.๒.๑ อักษรอริยكةของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๒๔๖
๖.๒.๒ รูปสระและวิธีการเขียนหนังสือไทยแบบใหม่ของ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	๒๗๔
๖.๒.๓ อักษรและอักขรวิธีไทยสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม	๒๙๕
บทที่ ๗ กำเนิดตัวพิมพ์อักษรไทย	๓๑๑
บทที่ ๘ สรุปพัฒนาการของอักษรและอักขรวิธีไทย	๓๓๑
ภาคผนวก ก ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับเอกสารโบราณที่ใช้ศึกษา	๓๓๕
ภาคผนวก ข เอกสารโบราณของไทยในต่างประเทศ	๓๔๓
บรรณานุกรม	๓๔๙

(ว่าง)

บทที่ ๑

อักษรอินเดีย : ต้นกำเนิดของอักษร ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ก่อนกล่าวถึงอักษรอินเดียซึ่งเป็นต้นกำเนิดของอักษรในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จะขอกล่าวถึงวิวัฒนาการของตัวเขียน ตัวเขียนในยุคอารยธรรมโบราณและการพัฒนาการโดยสังเขป* เพื่อเป็นความรู้เบื้องต้นก่อนการศึกษากำเนิดอักษรในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อักษรไทย รวมทั้งพัฒนาการของอักษรและอักษรวิธีไทยโดยลำดับ

ภาษา คือ เครื่องมือที่มนุษย์ใช้สื่อความคิด ความรู้สึก ความต้องการให้ผู้อื่นรู้และเข้าใจ ส่วนตัวเขียนหรือตัวอักษร คือ สัญลักษณ์ที่ใช้บันทึกภาษาพูดของมนุษย์ กลุ่มชนทุกกลุ่มล้วนมีภาษาพูดทั้งนั้น แต่มีใช้ทุกกลุ่มชนจะมีตัวเขียนหรือตัวอักษรใช้บันทึกภาษาพูดของตน

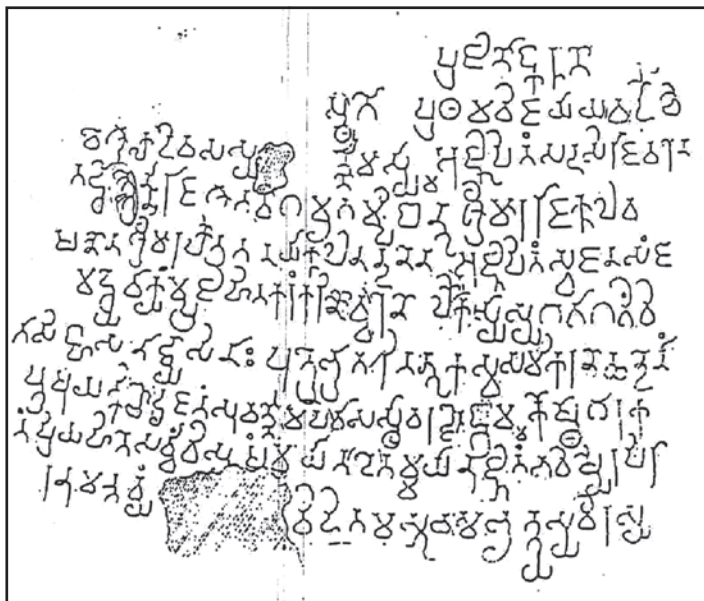
ตัวเขียนชนิดแรกคือตัวเขียนระบบภาพ (pictograph) หลังจากนั้นได้วิวัฒนาการมาเป็นตัวเขียนระบบอื่น ๆ จนถึงตัวเขียนระบบแทนเสียงหรือตัวอักษร (alphabet) กว่าที่ตัวเขียนจะพัฒนามาถึงตัวอักษร ตัวเขียนมีวิวัฒนาการถึง ๕ ขั้นตอน กล่าวคือ ตัวเขียนระบบภาพ (pictograph) คือ ตัวเขียนที่ใช้ภาพในการสื่อสาร ตัวเขียนระบบภาพแสดงความคิด (ideograph) คือ ตัวเขียนภาพที่สามารถสื่อความหมายสิ่งที่เป็นนามธรรม ตัวเขียนระบบสัญลักษณ์รูปคล้าย (logograph) คือ ตัวเขียนที่ดัดแปลงจากตัวเขียนระบบภาพมาเป็นสัญลักษณ์ ตัวเขียนระบบสัญลักษณ์แทนพยางค์ (syllabary) คือ ตัวเขียนระบบที่กำหนดให้สัญลักษณ์แต่ละสัญลักษณ์แทนเสียงพยางค์หนึ่งพยางค์ และตัวเขียนระบบแทนเสียงหรือตัวอักษร (alphabet) คือ ตัวเขียนระบบที่ใช้สัญลักษณ์แต่ละตัวแทนเสียงหนึ่งเสียง

*ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน จูไรรัตน์ ลักษณะศิริ, ตัวเขียนยุคอารยธรรมโบราณ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒)

ตัวเขียนระบบภาพเกิดขึ้นเมื่อประมาณ ๓,๑๐๐ ปีก่อนคริสตกาล และวิวัฒนาการมาจนเป็นตัวเขียนระบบแทนเสียงหรือตัวอักษรเมื่อประมาณ ๑,๗๐๐ - ๑,๔๐๐ ปีก่อนคริสตกาล จะเห็นว่าตัวเขียนภาพจะพัฒนามาเป็นตัวอักษรใช้เวลามายาวนานนับ ๓,๐๐๐ ปีทีเดียว

ตัวเขียนระบบตัวอักษรหรือตัวอักษรเกิดขึ้นครั้งแรกที่ดินแดนคานาไนต์ (Canaanite) บริเวณคาบสมุทรไซนาย ประเทศซีเรียและเลบานอนปัจจุบัน เมื่อ ๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว กลุ่มชนแรกที่คิดตัวอักษรได้คือ ชาวคานาน (Canaan) ซึ่งเป็นพวกเซมิติกเหนือ **อักษรรุ่นแรกของโลก ก็คืออักษรโปรโต-ไซนายติก หรืออักษรโปรโต-คานาไนต์** ชาวฟินิเซียนซึ่งเป็นพวกเซมิติกเหนือ เช่นกันได้เป็นผู้นำตัวอักษรดังกล่าวมาดัดแปลงเป็นตัวอักษรของตนเรียกว่า**อักษรฟินิเซียน** และเป็นผู้ใช้ตัวอักษรในการติดต่อค้าขายจนแพร่กระจายไปทั่ว ฉะนั้นชาวฟินิเซียนจึงมิใช่เป็นผู้ริเริ่มคิดตัวอักษรเป็นครั้งแรกตามที่เข้าใจกัน แต่เป็นเพียงผู้พัฒนาตัวอักษรดังกล่าวให้สมบูรณ์ขึ้นจนกลายเป็นต้นแบบของตัวอักษรของชาติอื่น ๆ ต่อไป

อักษรฟินิเซียนได้แพร่กระจายไปทั่วจนเป็นต้นแบบของอักษรในโลกตะวันตกและโลกตะวันออก ชนชาติที่รับอักษรฟินิเซียนไปใช้เป็นรุ่นแรกคือ กรีก ฮีบรู และแอราเมอิก กรีก นับเป็นชาติตะวันตกกลุ่มแรกที่รับอักษรฟินิเซียนไปพัฒนาจนทำให้เกิดอักษรชนิดต่าง ๆ ขึ้นในโลกตะวันตกมากมาย เช่น อักษรอีทรัสกัน อักษรละตินหรืออักษรโรมัน อักษรอิตาลี และจากอักษรละตินก็พัฒนาไปสู่อักษรต่าง ๆ ทั่วทั้งทวีปยุโรป ทวีปอเมริกา ทวีปออสเตรเลีย และทวีป

จารึกโวลาคู

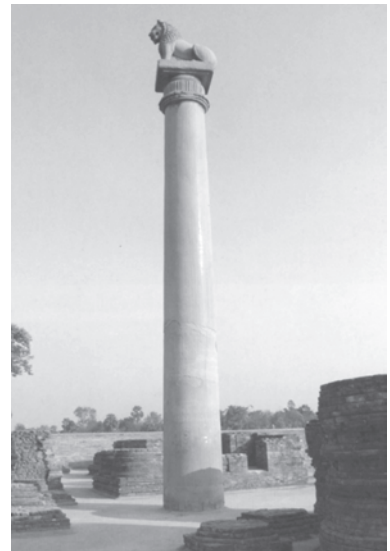
เอเชียบางส่วน ส่วนแอราเมอิก นั้นเป็นชนชาติตะวันออก กลุ่มแรกที่รับอักษรฟินิเซียนมาพัฒนาจนทำให้เกิดอักษรต่าง ๆ ในดินแดนตะวันออกกลาง จำนวนมาก เช่น อักษรอียิปต์ อักษรอาร์บิก อักษรเปอร์เซีย ฯลฯ รวมทั้งได้พัฒนาเป็นอักษรอินเดีย ซึ่งได้เป็นต้นแบบของอักษรในเอเชียตะวันออก เอเชียใต้และอักษรไทยในพุทธศตวรรษที่ ๑๙

ในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พบการใช้อักษรครั้งแรกเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ ๗ - ๘ ดังปรากฏหลักฐานในจารึกโวกาญของราชวงศ์พุนัน ซึ่งพบที่บริเวณประเทศเวียดนามปัจจุบัน แต่จากการศึกษาศิลาจารึกในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้พบว่า อักษรที่อาณาจักรต่าง ๆ ในดินแดนนี้นำมาใช้จารึกอย่างแพร่หลายคือ**อักษรปัลลวะ** ซึ่งเป็นอักษรของอินเดียได้ในสมัยราชวงศ์ปัลลวะ มีอายุไม่ก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๑ - ๑๒ อักษรปัลลวะของอินเดียได้เป็นต้นกำเนิดของอักษรอื่น ๆ ในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อักษรปัลลวะนี้พัฒนามาจากอักษรพราหมีซึ่งเป็นอักษรที่เก่าที่สุดเท่าที่พบหลักฐานในขณะนี้ ดังจะได้กล่าวถึงกำเนิดและพัฒนาการของอักษรอินเดียอันเป็นความรู้เบื้องต้นก่อนกล่าวถึงพัฒนาการของอักษรไทยในบทต่อไป

๑.๑ กำเนิดอักษรพราหมี

อินเดียโบราณเป็นแหล่งอารยธรรมอันเก่าแก่ นอกจากมรดกอารยธรรมสำคัญของอินเดียโบราณที่ให้แก่ชาวโลก เช่น ความเจริญด้านวิทยาการ ศิลปะ วรรณกรรม นาฏศิลป์ ปรัชญา ศาสนา ฯลฯ แล้ว มรดกชิ้นสำคัญชิ้นหนึ่งให้แก่ชาวโลก คือ **ตัวอักษร**

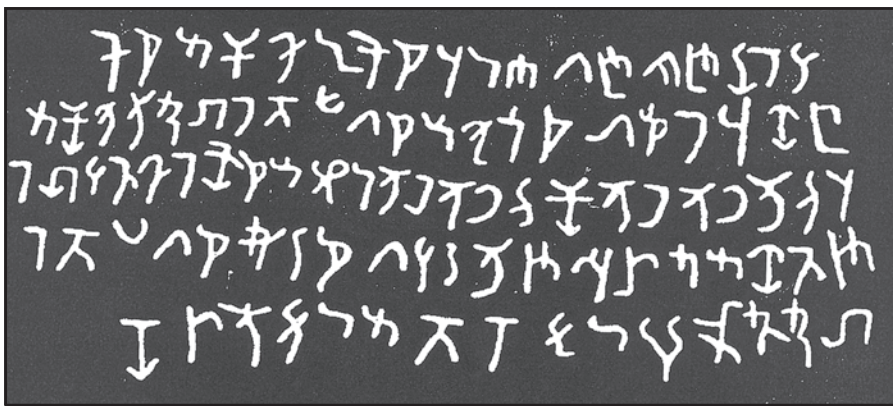
อักษรอินเดียที่เก่าที่สุดพบในศิลาจารึกสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ราวพุทธศตวรรษที่ ๓ จากหลักฐานจารึกดังกล่าวพบอักษรอินเดีย ๒ ชนิดคือ **อักษรพราหมี (Brahmi)** และ**อักษรโรฐฐี (Kharosthi)** ซึ่งทั้งสองชนิดเป็นตัวเขียนระบบแทนเสียง (alphabet) อักษรโรฐฐีนิยมใช้กันเฉพาะบริเวณตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดีย ส่วนอักษรพราหมีนิยมใช้กันทั่วอินเดีย อักษรพราหมีนอกจากเป็นต้นกำเนิดของอักษรชนิดต่าง ๆ ที่ใช้กันอยู่ในอินเดียแล้ว ยังเป็นต้นแบบของอักษรต่าง ๆ ในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย อักษรทั้งสองชนิดนี้มีพัฒนาการมานานแล้ว ก่อนสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช เพราะเป็นอักษรที่มีทั้งรูปพยัญชนะและรูปสระ รวมทั้งมีอักษรวิหีที่เป็นระบบที่สมบูรณ์ (ผาสุข อินทราวุธ ม.ป.ป. : ๑๐๐)

เสาศิลา ยอดสิงห์
ของพระเจ้าอโศกมหาราช ที่ไพศาลี
(หนังสือภาพ ตามรอยพระบาทพระศาสดา
อาสาฬหบูชา ธรรมยาตราคุ้มครองโลก
๒๕๕๑ : ๖๙)

พระเจ้าอโศกมหาราชมิใช่เป็นผู้ประดิษฐ์อักษรพราหมี แต่พระองค์เป็นผู้ทำให้อักษรพราหมีแพร่หลาย เพราะพระองค์ได้โปรดให้จารึกพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าด้วยอักษรพราหมีลงบนเสาศิลา แล้วนำไปเผยแพร่ยังสถานที่ต่าง ๆ ทำให้อักษรพราหมีแพร่กระจายไปทั่วอินเดีย

อักษรขโรษฐีนั้น นักวิชาการส่วนใหญ่สันนิษฐานว่าพัฒนามาจากอักษรแอราเมอิก ซึ่งพระเจ้าไซรัสแห่งเปอร์เซียได้นำเข้ามาเผยแพร่เมื่อครั้งที่ได้ยึดครองอินเดียบริเวณภาคตะวันตกเฉียงเหนือ ส่วนอักษรพราหมีนั้นยังไม่มีข้อยุติเรื่องแหล่งกำเนิดและ พัฒนาการ อย่างไรก็ตาม ได้มีผู้สันนิษฐานเกี่ยวกับกำเนิดและ พัฒนาการไว้หลากหลายสามารถจำแนกได้เป็น ๒ ฝ่าย (ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร ๒๕๒๗ : ๑๐ - ๑๔) ดังนี้

จารึกอักษรโรษฐี (Sircar 1967 : 48)

ฝ่ายแรก เห็นว่าอักษรพราหมีมีกำเนิดมาจากภายนอกประเทศ ฝ่ายนี้มีความเห็นแยกเป็น ๒ แนวคิดคือ **แนวคิดแรก** จอร์จ บูห์เลอร์ (George Buhler) และเดวิด ดิริงเกอร์ (David Diringer) เห็นว่าอักษรพราหมีพัฒนามาจากอักษรเซมิติกเหนือ เพราะอักษรพราหมีมีรูปเป็นเส้นตรงคล้ายอักษรเซมิติกเหนือและยังมีการเติมเส้นอักษรบริเวณตอนบนและตอนล่างของตัวอักษรคล้ายกันด้วย อักษรพราหมีส่วนใหญ่จึงน่าจะพัฒนามาจากอักษรเซมิติกเหนือ มีบางตัวเท่านั้นที่มาจากอักษรฟินิเซียนบ้างและอักษรอัสซีเรียนบ้าง **แนวคิดที่สอง** เห็นว่าอักษรพราหมีพัฒนามาจากอักษรฟินิเซียน เนื่องจากเห็นว่าอักษรฟินิเซียนมีรูปอักษรเหมือนกับอักษรพราหมีถึงหนึ่งในสาม ส่วนที่เหลือก็มีลักษณะคล้ายคลึงกัน และสันนิษฐานว่า ชาวอินเดียและชาวฟินิเซียนคงจะติดต่อกันในช่วง ๔,๐๐๐ - ๑,๕๐๐ ปีก่อนคริสตกาล ทั้งนี้สอดคล้องกับยอร์ช เซเดส์ซึ่งเห็นว่าอักษรพราหมีมิใช่อักษรของอินเดียแท้ แต่ได้แบบอย่างมาจากฟินิเซียนซึ่งอยู่

ทางตะวันออกของทะเลเมดิเตอร์เรเนียน (เซเดส์ ๒๕๒๖ : ๓) อย่างไรก็ตาม มีนักวิชาการบางกลุ่มไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานว่าฟินิเซียนกับอินเดียมีการติดต่อกัน

ฝ่ายที่สอง เห็นว่าอักษรพราหมีมีกำเนิดในประเทศอินเดีย ฝ่ายนี้มีความเห็นแยกเป็น ๓ แนวคิดคือ **แนวคิดแรก** เห็นว่าพวกดราวิเดียนเป็นผู้ประดิษฐ์อักษรพราหมีโดยได้แบบอย่างมาจากอักษรดั้งเดิมของชาวอารยัน **แนวคิดที่สอง** เห็นว่าพวกอารยันเป็นผู้พัฒนาอักษรมาจากอักษรอียิปต์โบราณซึ่งมีอยู่ในอินเดียมาก่อนแล้ว **แนวคิดที่สาม** เห็นว่าอักษรพราหมีน่าจะพัฒนาจากอักษรในกลุ่มแม่น้ำสินธุนั่นเอง โดยมีนักปราชญ์ชาวอินเดียเป็นผู้คิดประดิษฐ์ขึ้น อาร์.บี. ปันเดย์ (R.B. Panday) ผู้เสนอแนวคิดนี้ให้เหตุผลว่า อักษรพราหมีมีเครื่องหมายสระเสียงสั้น และเสียงยาว มีการใช้เครื่องหมายอนุสवार (◌ं) วิสวรร (◌ः) มีการแบ่งแยกตัวอักษรตามฐานที่เกิดของเสียง และมีการผสมสระและพยัญชนะ โดยใช้เครื่องหมายประกอบ ลักษณะต่าง ๆ ของอักษรพราหมีดังกล่าวข้างต้นนี้ไม่ปรากฏใช้ในอักษรต่าง ๆ ที่มีผู้สันนิษฐานมาแล้ว

จารึกอักษรพราหมี (Sircar 1967 : 33)

ดังกล่าวข้างต้นจะเห็นว่า การสันนิษฐานกำเนิดอักษรพราหมียังไม่มีข้อยุติชัดเจน แต่นักวิชาการส่วนใหญ่ก็เห็นว่า อักษรพราหมีน่าจะพัฒนามาจากอักษรฟินิเซียนหรืออักษรเซมิติกเหนือซึ่งเป็นอักษรกลุ่มเดียวกัน ส่วนอักษรขโรษฐีซึ่งสันนิษฐานว่ามาจากอักษรแอราเมอิกก็เป็นสาขาหนึ่งของอักษรเซมิติกเหนือเช่นกัน จึงสรุปได้ว่านักวิชาการส่วนใหญ่เห็นว่าอักษรอินเดียที่เก่าแก่ทั้งสองชนิดนี้พัฒนามาจากกลุ่มอักษรเดียวกันทั้งสิ้น ดังที่ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร (๒๕๒๗ : ๒๒) ได้เปรียบเทียบอักษรแอราเมอิกกับอักษรขโรษฐีและอักษรพราหมีไว้ให้เห็นชัดเจนดังตารางต่อไปนี้

อักษรแอรามเอิก	อักษรขโรษฐี	อักษรพราหมี	คำอ่าน
๓, ๔, ๕, ๖, ๗	๓, ๔, ๕	๓, ๔, ๕, ๖	อะ
๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒	๖, ๗, ๘	๖, ๗, ๘	พ
๑๓, ๑๔, ๑๕	๙, ๑๐, ๑๑	๙, ๑๐, ๑๑	ค
๑๖, ๑๗, ๑๘, ๑๙, ๒๐	๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖	๑๒, ๑๓, ๑๔	ท
๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕	๑๗, ๑๘, ๑๙, ๒๐, ๒๑	๑๗, ๑๘, ๑๙	ห
๒๖, ๒๗, ๒๘, ๒๙, ๓๐	๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕, ๒๖	๒๒, ๒๓, ๒๔	ว
๓๑, ๓๒, ๓๓, ๓๔, ๓๕	๒๗, ๒๘, ๒๙, ๓๐, ๓๑	๒๗, ๒๘, ๒๙	ช
๓๖, ๓๗, ๓๘, ๓๙, ๔๐	๓๒, ๓๓, ๓๔, ๓๕, ๓๖	๓๒, ๓๓, ๓๔	ฮ
๔๑, ๔๒, ๔๓, ๔๔, ๔๕	๓๗, ๓๘, ๓๙, ๔๐, ๔๑	๓๗, ๓๘, ๓๙	ด
๔๖, ๔๗, ๔๘, ๔๙, ๕๐	๔๒, ๔๓, ๔๔, ๔๕, ๔๖	๔๒, ๔๓, ๔๔	ย
๕๑, ๕๒, ๕๓, ๕๔, ๕๕	๔๗, ๔๘, ๔๙, ๕๐, ๕๑	๔๗, ๔๘, ๔๙	ก
๕๖, ๕๗, ๕๘, ๕๙, ๖๐	๕๒, ๕๓, ๕๔, ๕๕, ๕๖	๕๒, ๕๓, ๕๔	ล
๖๑, ๖๒, ๖๓, ๖๔, ๖๕	๕๗, ๕๘, ๕๙, ๖๐, ๖๑	๕๗, ๕๘, ๕๙	ม
๖๖, ๖๗, ๖๘, ๖๙, ๗๐	๖๒, ๖๓, ๖๔, ๖๕, ๖๖	๖๒, ๖๓, ๖๔	น
๗๑, ๗๒, ๗๓, ๗๔, ๗๕	๖๗, ๖๘, ๖๙, ๗๐, ๗๑	๖๗, ๖๘, ๖๙	ส
๗๖, ๗๗, ๗๘, ๗๙, ๘๐	๗๒, ๗๓, ๗๔, ๗๕, ๗๖	๗๒, ๗๓, ๗๔	เอ
๘๑, ๘๒, ๘๓, ๘๔, ๘๕	๗๗, ๗๘, ๗๙, ๘๐, ๘๑	๗๗, ๗๘, ๗๙	ป
๘๖, ๘๗, ๘๘, ๘๙, ๙๐	๘๒, ๘๓, ๘๔, ๘๕, ๘๖	๘๒, ๘๓, ๘๔	ส
๙๑, ๙๒, ๙๓, ๙๔, ๙๕	๘๗, ๘๘, ๘๙, ๙๐, ๙๑	๘๗, ๘๘, ๘๙	ก
๙๖, ๙๗, ๙๘, ๙๙, ๑๐๐	๙๒, ๙๓, ๙๔, ๙๕, ๙๖	๙๒, ๙๓, ๙๔	ร
๑๐๑, ๑๐๒, ๑๐๓, ๑๐๔, ๑๐๕	๑๐๒, ๑๐๓, ๑๐๔, ๑๐๕, ๑๐๖	๑๐๒, ๑๐๓, ๑๐๔	ศ
๑๐๖, ๑๐๗, ๑๐๘, ๑๐๙, ๑๑๐	๑๐๗, ๑๐๘, ๑๐๙, ๑๑๐, ๑๑๑	๑๐๗, ๑๐๘, ๑๐๙	ต

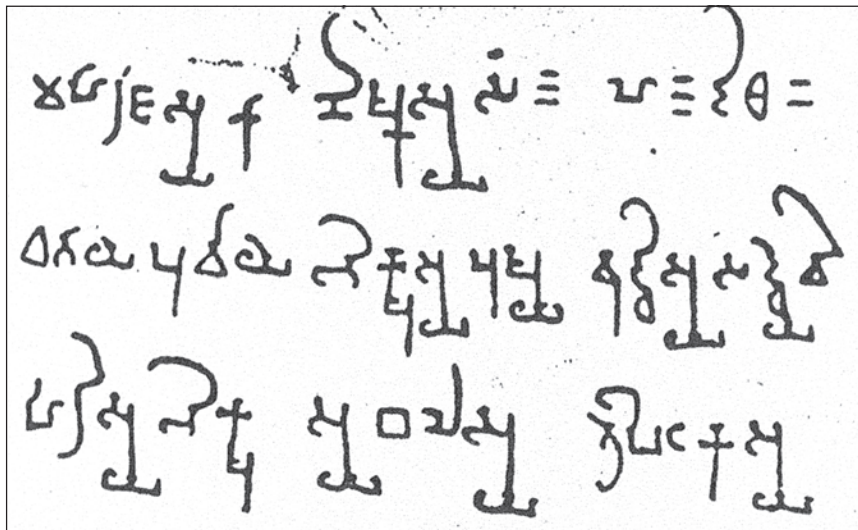
๑.๒ พัฒนาการของอักษรพราหมี

หลังจากสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช กษัตริย์ของราชวงศ์ต่าง ๆ ก็ยังนิยมใช้อักษรพราหมีอย่างต่อเนื่อง แต่รูปอักษรได้พัฒนาแตกต่างกับอักษรพราหมีอย่างหลากหลาย และแพร่กระจายไปทั่วอินเดียตั้งแต่ดินแดนเหนือสุดจนถึงใต้สุดซึ่งเป็นถิ่นของพวกทมิฬ อักษรพราหมีจึง

นับเป็นอักษรต้นแบบทำให้เกิดรูปอักษรชนิดต่าง ๆ ขึ้นจำนวนมากในอินเดีย ทั้งนี้สามารถจำแนกพัฒนาการของอักษรพราหมีได้เป็น ๓ ช่วงดังนี้

๑.๒.๑ พัฒนาการอักษรพราหมีในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๘

อักษรพราหมีในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชได้พัฒนาเปลี่ยนไปอย่างชัดเจนในราชวงศ์กุษาณะ กษัตริปะ และสาตวาหะ ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๘ กล่าวคืออักษรส่วนใหญ่จะมีทรงกว้างและสั้นเป็นรูปสี่เหลี่ยม ที่สำคัญคือเริ่มปรากฏาบนหัวอักษร เส้นดิ่งจะยาวขึ้น และเส้นอักษรจะลากยาวลงมาแล้วโค้งขึ้นอย่างงดงามในราชวงศ์อิชวาคุ

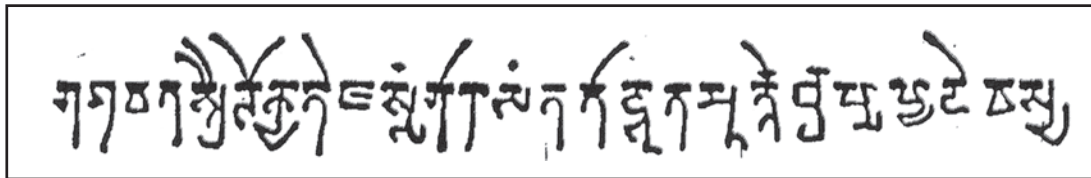
อักษรพราหมีของราชวงศ์กุษาณะ (Sivaramamurti 1996 : 159)

๑.๒.๒ พัฒนาการอักษรพราหมีในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๙ - ๑๒

อักษรพราหมีในช่วงนี้พัฒนาต่อจากอักษรสมัยราชวงศ์กุษาณะ กษัตริปะ และสาตวาหะ จนมีลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น และรูปทรงอักษรก็จะแตกต่างกันไปอย่างชัดเจน อักษรพราหมีในช่วงนี้ได้พัฒนารูปอักษรแตกต่างไปจากรูปอักษรเดิมอย่างเห็นได้ชัด จนสามารถแบ่งได้เป็น ๒ กลุ่ม คือ

๑) อักษรพราหมีฝ่ายเหนือ ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๙ - ๑๒ อักษรพราหมีฝ่ายเหนือที่สำคัญคืออักษรสมัยราชวงศ์คุปตะตอนเหนือ ซึ่งพัฒนามาจากอักษรสมัยราชวงศ์กุษาณะ

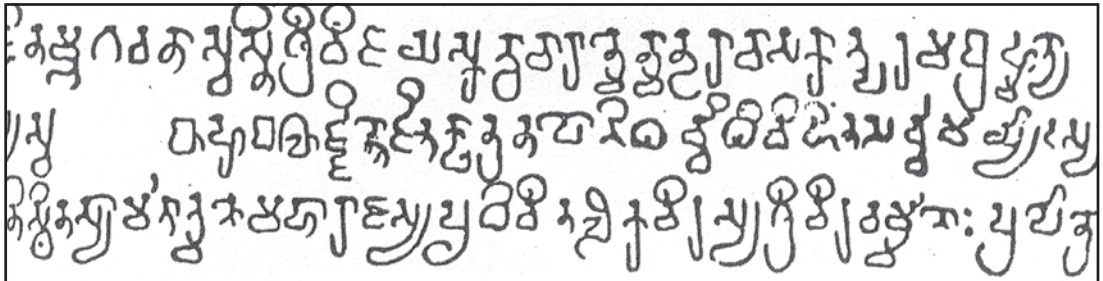
อักษรสมัยราชวงศ์คุปตะพบว่าพัฒนาไปหลายรูปแบบ และมีรูปแบบอักษรแตกต่างไปจากอักษรพราหมีมาก เช่น รูปอักษรที่มีลักษณะเส้นโค้งงอในสมัยพระเจ้าสมุทราชคุปต์ ตัวอักษรที่มีรูปทรงเป็นเหลี่ยมมีปากอักษรหนาและยาวในสมัยพระเจ้ากุมารคุปต์ และโดยเฉพาะตัวอักษรในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๒ สมัยพระเจ้ายโศธรมันที่เส้นอักษรมีการตกแต่งอย่างประณีตงดงาม ตัวอักษรพราหมีฝ่ายเหนือในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๒ นี้ ถือเป็นต้นแบบของอักษรนาครี (Nagari) ในเวลาต่อมา

อักษรพราหมีสมัยพระเจ้ากุมารคุปต์แห่งราชวงศ์คุปตะ (Sivaramamurti 1996 : 172)

๒) อักษรพราหมีฝ่ายใต้ ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๙ - ๑๒ บริเวณดินแดนเดกกันตอนเหนือและแคว้นเตลुकุตตอนบน ปรากฏรูปอักษรที่พัฒนาจนมีเอกลักษณ์เฉพาะ ๒ ชนิด คือ ตัวอักษรรูปหัวเหลี่ยม (Box-head) และตัวอักษรหัวทึบ (Nail-head) ตัวอักษรจะมีรูปทรงค่อนข้างเหลี่ยม เช่น ตัวอักษรสมัยพระเจ้าสมุทราชคุปต์แห่งราชวงศ์คุปตะตอนกลาง ตัวอักษรสมัยราชวงศ์ทัมปะ ตัวอักษรสมัยราชวงศ์สาละกายนะ รวมทั้งตัวอักษรสมัยราชวงศ์ปัลลวะยุคต้น ส่วนดินแดนเดกกันตอนใต้ตั้งแต่แคว้นเตลुकูลงมาจนถึงแคว้นทมิฬ พบรูปอักษรที่แตกต่างกับรูปอักษรทางอินเดียใต้ตอนบน กล่าวคือ พบรูปอักษรที่พัฒนาเป็นเส้นโค้ง ตัวอักษรมีรูปทรงกลมและเตี้ย ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นอักษรสำคัญทางอินเดียใต้ ๔ ชนิด คือ อักษรคานารีส อักษรเตลुकู อักษรครันธะ และอักษรทมิฬ ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๓ - ๒๑

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๑ อักษรสมัยราชวงศ์ปัลลวะยุคต้นซึ่งเป็นอักษรในกลุ่มอินเดียใต้ได้พัฒนาแตกต่างไปแม้จะได้รับอิทธิพลจากอักษรหัวเหลี่ยม กล่าวคือทรงอักษรจะกว้างและเตี้ย ตัวอักษรเริ่มเป็นเส้นโค้ง มีการตกแต่งหางอักษรให้มีเส้นยาวลงมามากขึ้น ที่เด่นชัดจนเป็นเอกลักษณ์ของอักษรชนิดนี้คือ ตัว ก (𑀓) และตัว ร (𑀕) จะเห็นว่าปลายเส้นอักษรทั้งสองตัวลากยาวแล้วโค้งขึ้นโดยไม่หักมุมเป็นเหลี่ยมเหมือนรูปอักษรเดิม ดังตัวอย่างอักษรสมัยพระเจ้าสิงหรวมณในจารึกปิกิเรีย อักษรสมัยราชวงศ์ปัลลวะในพุทธศตวรรษที่ ๑๑ นี้ นับว่ามีความสำคัญเพราะพบหลักฐานว่าได้แพร่กระจายไปสู่ดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเป็นต้นแบบของอักษรต่าง ๆ ในดินแดนดังกล่าว

จารึกปึกเรียกอักษรปัลลวะสมัยพระเจ้าสิงหรวมณแห่งราชวงศ์ปัลลวะ (Sivaramamurti 1996 : 201)

๑.๒.๓ พัฒนาการอักษรพราหมีในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๓ - ๒๑

อักษรพราหมีในช่วงนี้พัฒนามาจากอักษรพราหมีในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๙ - ๑๒ รูปอักษรได้เปลี่ยนแปลงห่างไกลจากอักษรพราหมีในช่วงต้น ๆ อย่างมาก จนมีรูปแบบเฉพาะของแต่ละท้องถิ่นอย่างชัดเจน และมีชื่อเรียกตัวอักษรตามแหล่งกำเนิดโดยเฉพาะ ต่างกับในช่วงก่อนซึ่งเรียกตัวอักษรตามชื่อกษัตริย์บ้างและชื่อราชวงศ์บ้าง อักษรดังกล่าวนี้ล้วนเป็นต้นแบบของอักษรอินเดียในยุคปัจจุบัน ดังนั้น อักษรพราหมีที่พัฒนามาถึงช่วงนี้จึงนับเป็นอักษรอินเดียอย่างชัดเจน ทั้งนี้สามารถแบ่งอักษรอินเดียในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๓ - ๒๑ ได้เป็น ๒ กลุ่มใหญ่ดังนี้

๑. อักษรอินเดียฝ่ายเหนือ ได้แก่ อักษรนาครี (Nagari)

๒. อักษรอินเดียฝ่ายใต้ ได้แก่ อักษรคานารี (Canarese) อักษรเตลุกู (Telugu) อักษรกรันธา (Grantha) และอักษรทมิฬ (Tamil)

๑) **อักษรอินเดียฝ่ายเหนือ** อักษรอินเดียฝ่ายเหนือที่ปรากฏในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๓ - ๒๑ มีเพียงชนิดเดียวคือ **อักษรนาครี** ซึ่งพัฒนามาจากอักษรพราหมีของราชวงศ์กุษาณะ ราชวงศ์คุปตะ และราชวงศ์ยโสธรมัน อักษรนาครีในช่วงนี้มีการตกแต่งอย่างงดงาม ตัวอักษรนาครีที่มีรูปอักษรงดงามที่สุดคืออักษรนาครีในจารึกของพระเจ้าหรรษวรรณะ เพราะมีการตกแต่งปลายเส้นอักษรและรูปทรงอักษรอย่างวิจิตร อักษรนาครีในสมัยต่อ ๆ มาได้พัฒนาจนมีรูปอักษรต่างไปจากเดิม กล่าวคือ บ้าอักษรพัฒนาเป็นเส้นนอนในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๔ และเรียกชื่อใหม่ว่า **อักษรเทวนาครี** ซึ่งใช้บันทึกภาษาสันสกฤตมาจนถึงปัจจุบัน ดังพัฒนาการของอักษรเทวนาครีตั้งแต่อักษรพราหมีจนถึงอักษรเทวนาครีปัจจุบัน และตัวอย่างอักษรนาครีในสมัยต่าง ๆ ดังนี้

[illegible]

อักษรนาครีสมัยพระเจ้าหรรษวรรณะ (Sivaramamurti 1996 : 175)

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

อักษรนาครีสมัยพระเจ้าวิชัยเสนะ (Sivaramamurti 1996 : 182)

पावकः । न चैनं क्लेदायन्त्यापो न शोषयति
मारुतः ॥ अच्छेद्यो ऽयमदाह्यफ ऽयमक्लेद्यो ऽशोष्य
एव च । निय्यः सर्वगतः स्थाणुरचलो ऽयं

อักษรเทวนาครีปัจจุบัน (Gaur 1992 : 109)

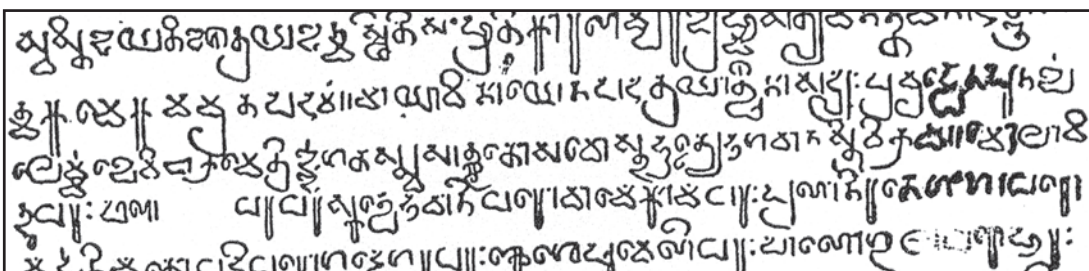
๒) อักษรอินเดียฝ่ายใต้ อักษรอินเดียฝ่ายใต้ที่ปรากฏใช้ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๓ เป็นต้นมามี ๔ ชนิด คือ อักษรคานารีส อักษรเตลุกู ปรากฏใช้บริเวณตอนกลางของอินเดีย และอักษรครันถะ อักษรทมิฬ ปรากฏใช้ในแคว้นทมิฬซึ่งอยู่ตอนใต้สุดของอินเดีย ดังตัวอย่างอักษรทั้ง ๔ ชนิดต่อไปนี้

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

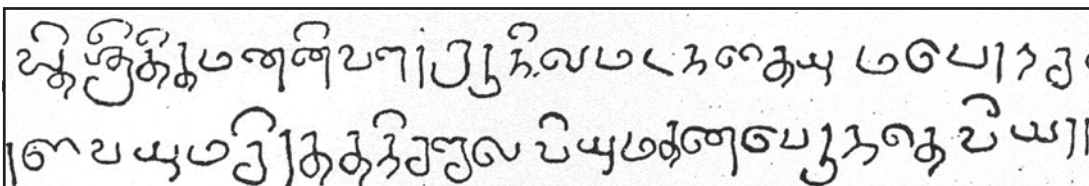
อักษรคานารีสสมัยพระเจ้าวิกรมาทิตยที่ ๒ (Sivaramamurti 1996 : 207)

อักษรเทลูกุสมัยพระเจ้าราชวระที่ ๑
(<http://www.engr.mum.ca/~adluri/telugu/language/script/script1d.html>)

อักษรครันณะสมัยพระเจ้านันทิวรมัน (Sivaramamurti 1996 : 230)

อักษรทมิฬสมัยพระเจ้าราเชนทรโจพะ (Sivaramamurti 1996 : 233)

อักษรทั้งสี่ชนิดดังกล่าวได้พัฒนามาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๓ - ๒๑ ปัจจุบันอักษรครันณะเลิกใช้ไปแล้ว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าอักษรครันณะมีรูปอักษรคล้ายคลึงกับอักษรทมิฬมาก อักษรที่ยังคงใช้จนถึงปัจจุบันคือ อักษรคานาริส อักษรเทลูกุ และอักษรทมิฬ อักษรพราหมี*เป็นต้นกำเนิดของอักษรสมัยราชวงศ์ต่าง ๆ ในอินเดีย แต่อักษรที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาอักษรในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ อักษรสมัยราชวงศ์ปัลลวะแห่งอินเดียใต้ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๑ - ๑๒ ดังจะได้กล่าวถึงในบทต่อไป

*ดูเรื่องกำเนิดและพัฒนาการของอักษรพราหมีเพิ่มเติมได้ที่ จูไรรัตน์ ลักษณะศิริ, ตัวเขียนยุคอารยธรรมโบราณ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒)